

H. F. E. Visser, Asiatic art in private collections of Holland and Belgium, Amsterdam 1948. Prijs f 75.—.

Dit, in 1948 bij de uitgeverij De Spiegel te Amsterdam verschenen boek, is een buitengewoon mooi prentenboek. Ik geef deze publicatie niet deze naam om de waarde ervan te kleineren, maar om deze zo goed mogelijk te typeren. Deze waarde is gelegen in de 215 platen, welke een 450-tal kunstvoorwerpen, dikwijls op de werkelijke grootte, weergeven.

De tekst bestaat uit een verdienstelijke inleiding, die een kort overzicht geeft van de geschiedenis van de beeldende kunsten in Oost-Azië, een bibliographie van 133 werken, een lijst van vertalingen van de gebruikte Sanskrit, Chinese, Japanse en Indische uitdrukkingen en de nodige toelichting bij iedere plaat afzonderlijk, waarbij de belangstellende lezer voldoende wordt ingelicht omtrent alle technische hoedanigheden, als: maat, grondstof, kleur, herkomst, ouderdom, de collectie waar het kunstwerk zich bevindt; kortom alles wat de oplettende lezer wil weten. Een dergelijk boek kan men op twee manieren doorwerken. De gemakkelijkste manier is, het door te zien of door te bladeren zoals een kind zijn prentenboeken beziet. Deze methode moge de meest oppervlakkige schijnen, als verzamelaar heb ik echter de ondervinding, dat men naast het bezien en betasten der kunstvoorwerpen in natura, nergens zoveel van leert als van plaatjes zien. Na-

tuurlijk kan ook dat op tweeërlei wijzen worden gedaan, zoals ook onze musea en tentoonstellingen op tweeërlei wijze kunnen worden gezien.

Dat de overgrote massa van het publiek behoort tot de groep, die het zich niet moeilijk maakt, kunnen de schrijver van dit boek en de inrichters van de musea en tentoonstellingen niet helpen. Zij moeten er maar mee tevreden zijn als er veel, al is het dan ook oppervlakkige belangstelling wordt getoond, want uit de gelederen der haastige „sight seeërs” kunnen de meer ernstige voortkomen. Ik geef iedere lezer van het boek gaarne de raad, zich bij de tweede groep (die der werkelijk belangstellenden) te scharen, want eerst dan kan men waarlijk van een boek, van een museum en van een tentoonstelling genieten.

Natuurlijk moet hij er wat moeite voor doen. Hij moet dan naast zijn ogen ook zijn hersenen gebruiken, hij moet zich willen inspannen, want van werkelijke belangstelling komt men zeker tot studie. Dit behoeft het publiek, dat het bezien van een prentenboek en het slenteren langs museum- en tentoonstellings-vitrines als een tijdpassering beschouwt niet af te schrikken; het is merkwaardig, dat juist de museum-slenteraar museum-moe wordt van de vele indrukken, die hij ziet, maar in zijn hersens niet kan verwerken.

Voor de werkelijk belangstellende is het boek een studie-boek, waaruit men evenveel kan leren als van een museum- of tentoonstellings-bezoek. Beide moeten elkaar aanvullen.

De indeling van Visser's boek geeft een overzicht van de gehele kunst en kunstnijverheid, niet alleen in China en Japan, maar ook in de omliggende landen, Korea, Oost-Indië, Vóór-Indië, Nepal, Tibet, Achter-Indië, Burma, Thailand of Siam, Cambodja, Annam en Tonkin.

Het begint met de Chinese bronzen vaten uit de Shang- en de Chou-dynastie, waarvan 33 stuks op de eerste platen zijn gereproduceerd, gevolgd door verschillende voorwerpen in been, ivoor, brons, zilver en goud (nr. 34-78 en 215), Chinese bronzen spiegels (nr. 79-85), Chinese jade en glas (nr. 86-124) en Chinese en Koreaanse plastische kunst (nr. 125—190). Niet veel meer dan de helft van deze kunstvoorwerpen dateren uit historische tijden. Alle overige zijn van archaologische tijden.

Het moet ons verwonderen, dat zovele zeldzame kunstvoorwerpen van brons, goud, zilver en jade van zo hoge ouderdom in Nederland en België konden worden opgediept. De bekende grote voorliefde, die de schrijver voor deze ar-

chaïsche kunst heeft, is hier zeker niet vreemd aan. Van deze groep krijgen wij de indruk, dat Visser's boek ons een zo goed als volledig overzicht geeft.

Een aardig voorbeeld van het nut van Visser's boek bleek mij o.a. uit pl. 92, de afbeelding van een jade-paardje uit de Ming-periode. In de verzameling Japans aardewerk in het Prinsessehof heb ik een groen geglaazuurd liggend paardje, mij verkocht als Oribé-aardewerk (een toeschrijving, die op zichzelf niet veel licht geeft voor een westerling, die weinig zich kan verdiepen in de *Cha-no-yu*, de mysterieuze Japanse thee-ceremonie), dat stijlkritisch zeker als een navolging van het Ming-jade-paardje kan worden beschouwd. Toch zal het Japanse paardje als het meeste Japanse aardewerk wel aan de 19de eeuw moeten worden toegeschreven (afb. 1 en 2).

Op plaat 94 zijn 2 fraaie witte beelden uit Tê-hua (z.g. blanc de Chine) afgebeeld. Van dit type bevinden zich zeker even fraaie exemplaren in andere particuliere Nederlandse collecties, o.a. die van de heer J. W. Bianchi te Huizen en die van wijlen Frits Bodenheimer te Amsterdam.

Visser dateert de door hem gereproduceerde beelden uit de collectie Schoenlicht als 17de eeuws. De door mij aangehaalde heb ik, om hun bijzondere elegance, steeds voor Yung-Chêng gehouden (tussen 1723 en 1736 dus). Van de datering van de blanc de Chine beelden weten wij echter weinig af. Wij behelpen ons er dus mee, de ouderdom naar aesthetische qualiteiten te schatten, wat echter altijd min of meer précair is. Kreeg ik alle vier stuks gezamenlijk te dateren, dan zou ik van deze groep zeggen: 17de eeuws of begin 18de eeuws.

Ofschoon het gevaarlijk is, ceramiek op afbeeldingen te dateren, ben ik toch zo vrij er op te wijzen, dat Buddha nr. 184 en de Chinees nr. 185 technisch zeer verscheiden zijn, de veel strakere contouren en doffere glans van nr. 184 zou tegenover de meer slappere contouren en sterk glimmende glazuur van nr. 185 wijzen op de mogelijkheid, dat de Buddha wel een eeuw ouder kan zijn dan de Chinees (afb. 3, 4 en 5).

Van Chinees lak worden slechts zes voorwerpen, van rotskristal maar één (pl. 89-100) gegeven. Van het typische rode gesneden of gebeitelde Foochow-lak worden geen voorbeelden gegeven, ofschoon dit verre van zeldzaam is.

Van Chinese schilderijen, fresco's en Oost-Indische inkt-tekeningen worden op platen 101-122, 27 stuks afgebeeld, terwijl platen 146-171 Tibetaanse (3) Koreaanse (2) en Japanse (22)

dito brengen. Deze afdeling is echter zo omvangrijk, dat wel de grootte van een afzonderlijk boek gevorderd zou worden, als hier van enige volledigheid sprake zou kunnen zijn.

Platen 123-141 geven enige collectioneursstukken van ceramiek, voor het overgrote gedeelte behorende tot de, van vele tentoonstellingen bekende, collecties van de heer A. Schoenlicht en van wijlen Mr. H. K. Westendorp.

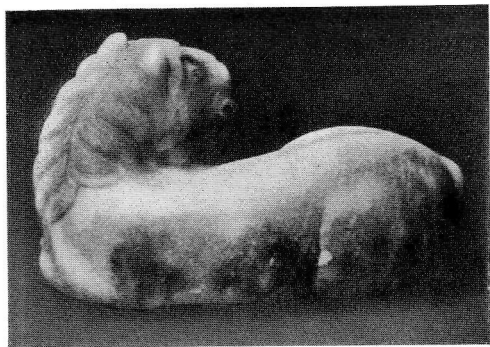
Platen 142-145 geven de afbeeldingen van een zestal bronzen beelden uit Tibet en Nepal. Deze beelden, die aantrekkelijk kunnen zijn om hun aesthetische waarde, zijn echter vooral als collectie belangrijk om hun ikonografische en ethnografische betekenis. Vroeger was ons land een grote, met veel smaak saamgebrachte particuliere collectie rijk, t.w. die van de heer J. W. Bianchi te Huizen in het Gooi. Ze bevindt zich thans in het museum voor Land- en Volkenkunde te Rotterdam.

De Japanse ceramiek — platen 172-174 — is in het boek van Visser enkel vertegenwoordigd door één stuk porselein en een achttal stukken aardewerk, meest allen betrekking hebbend op de thee-ceremonie, alle berustende in de collectie van wijlen Mr. Westendorp. Dit is wel wat heel mager voor een onderwerp dat zo uitgebreid is en waarvan in ons land betrekkelijk veel verzameld is. Ik ben er dan ook in de laatste jaren in geslaagd in het Prinsessehof een behoorlijk representatieve, uit enige honderden exemplaren bestaande, collectie Japanse ceramiek, uit vroeger hier geïmporteerde particuliere collecties in Nederland bijeen te brengen. In een boek met zo brede opzet kan elk onderdeel echter niet even ruim vertegenwoordigd zijn. Dat dit zeker niet het geval is met de Japanse ceramiek is echter wel jammer, omdat dat onderwerp zich niet gemakkelijk in vakjes en hokjes laat indelen en beschrijven, waardoor de meeste literatuur over dit onderwerp ons weinig kan helpen.

De Japanse Nô-maskers, schrijf- en medicijndozen, Suzuribako's en inrô's van lak zijn afgebeeld op platen 175-185.

Wij zullen speciale werken moeten opslaan voor de bredere bestudering der zeer variante groepen Japanse kunstnijverheid, waarvan in de eerste plaats de stootplaten van de degens en dolken, de „tsuba's", verzamelobjecten zijn.

De platen 186-214 zijn gewijd aan Indische beeldende kunst, als stenen, bronzen en ivoorplastiek uit Vóór-Indië, Burma, Cambodja, Thailand en Java. Vele fraaie beelden worden ons getoond en veel is uit het hier verzamelde materiaal

Afb. 1. Paardje, Jade. Ming-Periode (China). (Amersfoort, Collectie: H. Tutein Nolthenius).

Afb. 2. Paardje, laat 19de eeus Japans aardewerk. (Lecuwarden, Prinsessehof).

te leren. Ofschoon samenhangend, moeten de afzonderlijke landen en tijden op zichzelf worden beschouwd. Voor uitgebreide gebieden als Thailand treft men voorbeelden aan van verschillende stijlen (Khmer, Bayon, Lopburi, Dvâpaeatî, Uthong, Ayudhia). Ook op dit gebied kan het boek gebruikt worden als een eerste inleiding tot de bestudering van plastische kunsten in deze tegenwoordig in de publieke belangstelling getrokken landen.

Tenslotte wil ik nog de vraag stellen: welke goede gevolgen kunnen van een goed gefundeerde kritiek in het onderhavige geval worden verwacht? Van dit boek, waarvan een herdruk met grote kosten gepaard zou gaan en dat daarom hoog van prijs zal moeten blijven, kan niet direct een tweede druk, waarin wijzigingen zouden kunnen worden aangebracht, tegemoet worden gezien. En toch zal het van veel belang zijn, dat het behandelde onderwerp van tijd tot tijd wordt herzien en aangevuld. Want als er iets is, wat aan voortdurende wisseling is blootgesteld, dan is het wel het kunstbezit in particuliere handen. Praktisch is dat gemakkelijk te bereiken wanneer in een tijdschrift, b.v. in het maandelijks bulletin van de *Vrienden van de Oost-Aziatische Kunst* hierover stelselmatig het nodige wordt gepubliceerd en geïllustreerd. Wordt daaraan geregeld en op voldoende wijze de hand gehouden, dan kan het boek in de toekomst op de hoogte van zijn tijd blijven en als vraagbaak ook voor het komende geslacht zijn volle waarde behouden. En dit is van veel belang, vooral ook voor de beginners in de studie van de Oost-Aziatische Kunst.

Toen ik een halve eeuw geleden begon mij voor Oost-Aziatische Kunst te interesseren moesten wij geheel autodidactisch en uit buitenlandse bronnen puttend, studeren.

Wat zou een boek als het onderhavige ons toen hebben geholpen, al was misschien de kennis, die wij met veel moeite op eigen initiatief wisten te vergaren, beter gefundeerd dan de wetenschap, die anderen voor ons hebben klaar gesneden. Het zou te hopen zijn, dat het boek door vele beginners in dit vak, niet alleen als prentenboek, maar vooral als studieboek zal worden gebruikt. Onze kennis van het Oosten zal hierdoor geestelijk worden verdiept en verrijkt.

De enkele op- of aanmerkingen, die ik hiervoor neerschreef, waren niet anders dan enige onbe-

duidende stofjes, die ik op dit mooie schilderij meende te ontdekken. NANNE OTTEMA

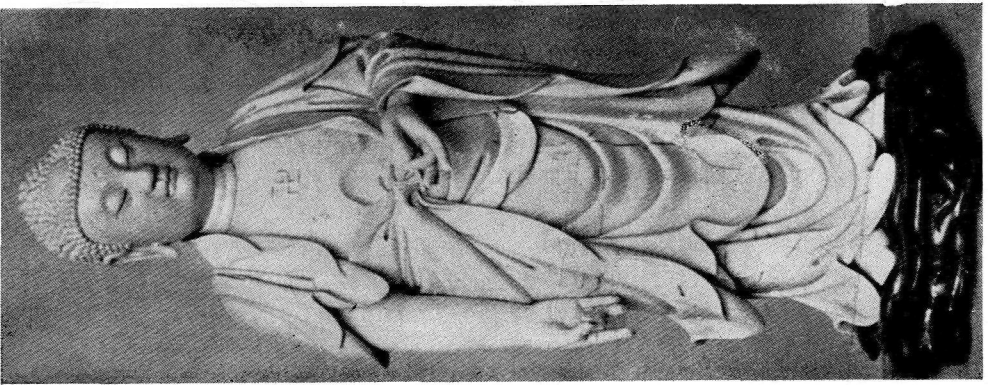
K. M. C. Zevenboom en Dr. D. A. Wittop Koning, *Nederlandsche gewichten, stelsels, ijkwezen, vormen, makers en merken (Med. nr. 86 v. b. Rijksmuseum voor de Geschiedenis der Natuurwetenschappen, Leiden)*, 1953, geïllustreerd. Prijs f 6.—.

P. A. van der Star, *Descriptive Catalogue of the Simple Microscopes (Med. No. 87 v. b. Rijksmuseum voor de Geschiedenis der Natuurwetenschappen, Leiden)* 1953, geïllustreerd. Prijs f 2.—.

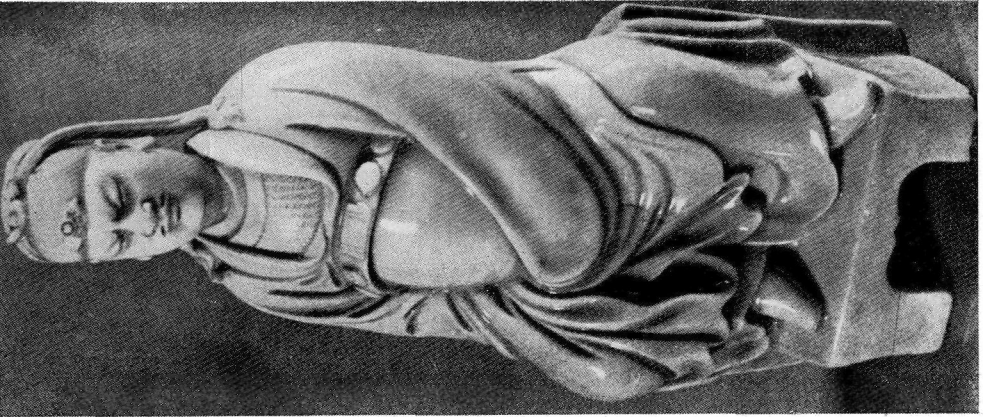
Uw aandacht wordt gevestigd op twee catalogi van het Rijksmuseum voor de Geschiedenis der Natuurwetenschappen te Leiden, waarvan het belang verre uitgaat boven die van catalogi der eigen verzamelingen. In het eerste boekje wordt een volledig overzicht gegeven van de ontwikkeling van onze Nederlandse gewichten, hun makers en het ijkwezen. Door zorgvuldig onderzoek zijn de schrijvers erin geslaagd een vrijwel volledig overzicht te geven van de jaarletters van verschillende ijkmerken en details over de plaatselijke ijkers, waardoor het mogelijk is vele gewichten nauwkeurig te dateren. Bijzonder goed geschreven is ook het overzicht van de groei van ons gewichtensstelsel en ijkwezen, en van de diverse typen van gewichten, die in ons land in gebruik waren. Voor tal van museumdirecteuren moet dit boekje een ware uitkomst zijn.

In de tweede publicatie geeft Van der Star tal van bijzonderheden over de enkelvoudige microscopen, die Van Leeuwenhoek en zovele belangrijke geleerden hebben gehanteerd. Het bijzondere is, dat hier deze lenzen worden gedefinieerd met moderne middelen, hun eigenschappen wetenschappelijk worden vastgesteld en aldus een objectieve beoordeling van het instrumentarium van vroegere onderzoekers mogelijk wordt en daarmee ook een objectief oordeel over de door hen daarmede bereikte resultaten. De zorgvuldige beschrijving van hun makelij, hun makers en gegevens over hun gebruikers rondt dit boekje voortreffelijk af. Hopelijk zal dit door meer catalogi van eenzelfde opzet worden gevolgd, waarin naast de aesthetische zijde ook de wetenschappelijke waarde der instrumenten objectief wordt getoetst en geopenbaard.

R. J. FORBES

Afb. 3. Boeddha-Tè-hua of blanc de Chine porcelain. Laat Ming. (Collectie Schoenlicht.)

Afb. 4. Chinese mannen-figuur, Tè-hua pore, Kang-hsi-periode. (Collectie Schoenlicht.)

Afb. 5. Kouan-Yiu, Godin der Barmhartigheid. Tè-hua pore. Yung-chêng-periode. (Collectie Bianchi.)